

Ozadje Prešernove „Šmarne gore“.

I. Vrhovnik.

Škofijski in šentpeterski župni arhiv v Ljubljani¹ hranita nekaj listin iz leta 1815. in 1819., tičočih se tedanje borbe zoper romanje na Šmarno goro.

Leta 1814. je prišel iz Logatca za župnika k Svetemu Petru v Ljubljano Ivan Bedenčič. Pred njim se je raznesel sloves, da je nasprotnik božjim potom. Spopad s šentpeterčani, vnetimi romarji na Šmarno goro, je bil neizogiben. V ondotni župi je bila stara navada, da so šli vsako leto binkoštni terek s procesijo na Šmarno goro. Skupno romanje šentpeterčanov omenjenega dne se je ohranilo do letos, ko se je ta običaj ukinil.

V starih župnih matrikulah sta zabeleženi dve vsakoletni procesiji od Sv. Petra na Šmarno goro. Prva je odhajala tja dne 3. maja popoldne; kadar je šel z romarji domači vikar, je pridigal na Gori zvečer; če je bil namesto njega poslan kak drug duhovnik, je bila pridiga drugo juro na sv. Florijana dan.² Druga vsakoletna procesija predmeščanov z banderom sv. Petra je zaznamovana krog binkošti; tedaj so po sv. maši o pol 5. uri pri oltarju sv. Florijana odrinili iz domače cerkve proti Smarni gori, kjer je eden izmed šentpeterskih vikarjev maševal in pridigal. Na obeh obhodih so prosili božjepotniki Boga, naj bi odvrnil od njih požar in druge nesreče. Prvo romanje — o Florijanovem — je odobrilo škofijstvo dne 31. marca 1719.³ Obojno procesijo so

menda po veliki požarni nezgodi leta 1774. strnili v eno in preložili na binkoštni terek.

Župnik Bedenčič je takoj po svojem prihodu k Svetemu Petru odpravil procesijo na Šmarno goro, k čemur ga je nagnilo njegovo prepričanje — bil je goreč jožefinec, strog izvrševalec ukazov prosvetljenega cesarja, in janzenist —, a tudi zgled škofa Antona Kavčiča, ki je za francoske zasedbe ustavil zaobljubljeno procesijo iz stolnice k Sv. Florijanu.⁴ Spomladi leta 1814. so se približali nekateri predmeščani Bedenčiču s prošnjo za kakega domačega duhovnika, ki bi šel z njimi binkoštni terek na Šmarno goro, a so takoj brez upiranja odnehali, ko jim je bil župnik razložil, da njihova prošnja ni zakonita. Namesto procesije na Šmarno goro je oznanil Bedenčič za binkoštni terek dve sv. maši zaporedoma pred izpostavljenim Najsvetejšim in lavretanske litanije v domači župni cerkvi. Bedenčičev opornik škof Kavčič je v tem umrl dne 17. marca 1814. Škofijsko vodstvo se je nato omehčalo in je dovolilo, da je dne 4. maja 1815 zopet smela iti procesija iz stolnice v cerkev sv. Florijana. Ta dogodek je bil kakor olje v ogenj za šentpeterske romarje na Šmarno goro. Njihovi zastopniki so se zglasili pri Bedenčiču z zahtevo: Gospod župnik, g. generalni vikar je veleval, da morate ukazati kapelanu, naj gre z nami s pridigo na Šmarno goro. Po dogovoru s kapitularnim generalnim vikarjem Jurijem Golmajerjem (Gollmayr) je res sprem-

¹ Za dovoljenje porabe arhivalij izreka pisec teh vrstic srčno zahvalo gospodoma: mestnemu župniku Janku Petriču in škofijskemu arhivarju Franu Pokornu.

² Na sv. Florijana dan je bil velik shod na Šmarni gori; ta dan so prihajali romarji tudi od drugod na Goro (J. Volčič, Življ. D. in M. Marije itd. IV. 275).

³ V matrikuli, ki jo je sestavil šentpeterski zakristan Matija Fran Črtanec (Certanz) dne 22. aprila 1742, stoji na 14. strani ta-le določba: Eadem die (3. maja) à prandijs Vadit processio ad B. Virg. in Callenberg, Si Vicarius vadit in persona, habet Vesperi Concione, Si unus (!) alius mittitur, habet manè. pro Stipendio habet 3. quinarior ex Collecta Eleemosina, aedituo Ecclesiae loci donetur 1. Septenarius, nautis autem (tedaj še ni bilo mostu čez Savo pod Šmarno goro) dantur 4. grosi pro hoc et illoc navigando totum ex Eleemofina. — Na 17. strani: Circa hoc tempus (Pentec.) solent ire luburbiales Cum processione ad B. Virg. in montem Callenberg ex Matrice Cum Vexilo S. Petri, illa die pulsatur hora 4 ta Campana majori per quadrantem, media 5 ta fit sacrum ad aram S. Floriani, quod soluitur 7. pacesis. In Monte solent habere alternative Concione Vicarij (Župni arhiv šentpeterski). — Bedenčiču je bila na razpolago starejša matrikula iz leta 1718.; v poročilu škofijstvu dne 23. junija 1819 je omenil iz nje sprevoda o Florijanovem in navel o drugi procesiji beležko, stoječo konec majnika: NB Hoc tempore Solet fieri Processio ex matrice cum ejusdem Vexillo in montem Callenberg pro avertendo incendio, et aliis publicis necessitatibus. Suburbiales colligunt Eleemosinam, de qua habent Stipendium 2 fl 40 cr. Vicarii, qui etiam alternative dicunt Sermonem. Qui Sermonem habet, 7 insuper pacesos percipit (Škofijski arhiv zv. »Sv. Peter v Ljubljani« — stari oddelek).

⁴ V spomin požarov dne 28. junija in 28. julija 1774, v zahvalo, da je bil otet velik del ljubljanskega mesta, in zato, da bi odvrnil Bog enake nesreče, so storili meščani z magistratom vred obljubo, da bo zvonilo na Gradu vsak večer k molitvi na čast sv. Florijanu, in sicer pozimi ob osmih, poleti ob devetih. Dalje so obljubili, da pojde vsako leto na svetega Florijana dan, t. j. dne 4. maja, iz stolnice v šentflorijansko cerkev procesija, ki naj jo vodi stolni župnik, in naposled, da bo na sv. Petra dan, 29. jun., vsako leto v stolnici izpostavljeno sv. Rešnje Telo ves dan in da se zapoje pred njim zvečer zahvalna pesem. Procesija na sv. Florijana dan je bila z drugimi sprevodi vred odpravljena z ukazom cesarja Jožefa II. dne 27. dec. 1782. Zavedajoči se dolžnosti izza obljube svojih prednikov so se obrnili ljubljanski meščani dne 3. maja 1798 na vlado, naj bi zopet dovolila procesijo k Sv. Florijanu. Prošnja je bila uslišana. Potem so prosili vsako leto sproti dovoljenja do leta 1802., ko je bila dopuščena ta zaobljubljena procesija enkrat za vselej. Za francoskega medvladja je prenehala. Ko so se bile vrnil prejšnje razmere in je bila zavladata tod zopet Avstrija, so prosili leta 1814, nekateri mestni okrajni načelniki (Viertelmeister) višjo oblast za obnovljenje procesije. Vlada jo je dovolila, škofijstvo ne. Sklicevalo se je na stari bogoslužni red, uveljavljen zopet z vladnim odlokom dne 26. nov. 1813. Namesto procesije je bila ukazana slovesna služba božja dne 4. maja v cerkvi sv. Florijana, kakor je bila že nekaj let v navadi. Po smrti škofa Kavčiča je bila šentflorijanska procesija zopet dovoljena (zv. »Sv. Jakob v Ljubljani« v škofijskem arhivu — stari oddelek). V direktoriju je stala še lani ob 4. maju pripomnja: Labaci cras Processio ad eccl. S. Floriani ibique M. solemnibus coram exposito Ssmo ad int. voti occasione incendii exitialis a. 1774. emissi. (Funct. Can. Parochi).

ljal šentpeterski kapelan Ivan Traven binško tork romarje na omenjeno božjo pot. Iz za župnikovega ukaza je tamkaj na prižnici srdito izpodbijal romanje in hudo razjaril zbrano množico. Na šentpeterskem predmestju in na Poljanah je zavrelo. Dva dni po zloglasni šmarnogorski pridigi je prispela v škofijo prošnja Šentpeterčanov, naj se premestita župnik Bedenčič in kapelan Traven.¹ Posledica vloge razsrjenih župljanov je bil strog ukor, dodeljen Travnu, ker je ravnal nezakonito, ko je pridigal ob odpravljenem prazniku, pa tudi zato, ker je zametoval romanje sploh in celo na božji poti vpričo romarjev, katere je pohujšal in razdražil; zabičili so mu, naj bo v prihodnje previdnejši.² Kakšen odgovor so prejeli Šentpeterčani na svojo pritožbo? Iz škofije so jim naznanili, da se v pridigi, ki jo je na zahtevo predložil Traven, ne nahaja ničesar nekatoliškega; ker je pa ni predaval v pravem duhu in na pravem kraju, ga posvare. Hkrati je izrazilo škofijstvo željo, naj bi Šentpeterčani obljubo svojih prednikov, da bodo vsako leto romali v zunanjo župo, zamenjali s pobožnostjo v domači cerkvi, kar bi ne nasprotovalo veljavnim predpisom; te pobožnosti bi se mogla udeležiti vsa župa. Še en vzrok je navedlo naposled škofijsko vodstvo za vpeljavo nadomestne pobožnosti v domačem svetišču, pišoč, da župna duhovščina res ni dolžna hoditi z romarji v tujo župo, a z najetimi duhovniki ne kaže izvrševati obljube. Iz tega odloka je razvidno, da se je zmagala nagibala na župnikovo stran.

Leta 1816. so mirovali Šentpeterčani in niso prosili za nobenega duhovnega spremljevalca na Šmarno goro. Tedaj je po dveletni praznoti škofijske stolice nastopil novi vladika Avguštin Gruber. Nanj so se obrnili naši predmeščani zaradi šmarnogorske procesije in so bili uslišani. Dovolilno pismo, ki jim ga je bil poslal, je oživilo to že umirajočo romarsko pobožnost. Binško tork

¹ Bedenčiča in Travena prosledujoče spomenice Šentpeterčanov ni v listinah škofijskega arhiva. Njeno vsebino nam je ohranila v izvadku beležka, napisana na prazni levi polovici pole, na katere drugi polovici se nahaja prvopis odgovora vložiteljem in ukora Travnu. Glasi se: Auszug. Die Vorstadtgemeinden St. Peter und Pollana bitten untern 18. May (1815) um Uebersetzung ihres Pfarrers und des Kaplans Johann Traun, weil letzterer auf Befehl des Pfarrers eine scandalose Predigt am Großkahlenberge vortrug. V škofijskem opravilnem zapisniku je še pristavljeno prošnji za premeščenje: mit der Versicherung, daß dieß der Wunsch beyder Vorstadtgemeinden sey.

² Ukor, izdan dne 1. junija 1815, slove: An H. Johann Traun Kaplan zu St. Peter. Die am Großkahlenberge gehaltene Predigt, so wie sie hier vorliegt, ist, auch hintangesetzt den Umstand, daß sie an einem abgebrachten Feyertage föhlich (ta beseda je vdeta med vrstama) gegen die bestehenden Gesetze statt fand, an sich viel zu gröll, und Prediger geht nebstbey, wenn man den Grundsatz, daß ohne Unterschieds (zadnji besedi sta dostavljeni) alles wahlarten verwerflich ist, nicht für richtig annimmt, was er wirklich nicht ist, aus einem falschen Grundsatz aus; über dieß, war es höchst unklug das wahlarten an einem Wahlfahrtsort mit einer Art Erbitterung anzustreiten und dadurch Aergerniß, und Erbitterung unter den Zuhöreren weit, und breit herum zu verbreiten. Es wird daher denselben dieser Fürgang nachdrücklichst verhoben, und in Zukunft mehr Pastoralklugheit in Kanzel Vorträgen, die allzeit nur an erlaubten Tagen statt finden dürften, empfohlen. Prvopis tega ukora je hranjen v škof. arhivu l. c. Da je bil res poslan, spričuje opazka: Exped.

tork leta 1817. je prebral pridigar škofov dopis na šmarnogorski leci. Šentpeterski župljani so zmagali; njihova procesija na Šmarno goro je bila oteta.

Borba za njo je bila končana dve leti pozneje. Leta 1819. je izprevajal Šentpeterčane na omenjeno božjo pot najeti frančiškan o. Felicijan Rant. V pridigi je poudarjal, da so prebivalci šentpeterskega predmestja po požaru leta 1774. — izbruhnil je tamkaj krog polnoči 28. julija — naredili obljubo, da bodo vsako leto binško tork opravili na Šmarni gori pobožnost v ta namen, da bi jih varoval Bog na prošnjo bl. Device Marije ognja; blagroval je navzočne božjepotnike, jih vzpodbujal k romanju in pripisoval njihovevemu zvestemu izvrševanju obljube rešitev predmestja in Ljubljane, ko je jelo pred kratkim dne 18. maja 1819 goret in se je ogenj srečno ustavil; tistim pa, ki so opustili romanje na Šmarno goro, je žugal gorje. Pridigi je dodal molitev, iz katere so mogli poslušalci posneti, da je šentpeterska božja pot binško tork za vselej potrjena.

Kako odločni nasprotniki janzenistiški in jožefinski struji so bili frančiškani, kaže jasno nastop o. Felicijana Ranta na Šmarni gori. Ost njegove pridige je bila naperjena zoper župnika Bedenčiča, ki se je zaradi nje ustno pritožil generalnemu vikarju. Golmajer ga je sicer tolažil, rekoč: To vendar ne gre, da je štel pridigar opuščanje božje poti za velik greh; to se mora povedati profesorjem; saj pridigar še študira,² — toda škofijstvo je želelo, da se dožene stvar do konca. Dne 3. junija 1819 je pozvalo gvardijana o. Leonarda Kosarja (Kossar), naj zahteva od govornika o. Felicijana rokopis šmarnogorske pridige, zoper katero so se pojavile pritožbe; z njim vred naj pošlje obvestilo, kdo je pooblastil o. Felicijana za omenjeno propoved. Drugi dan je bil zaželjeni rokopis v škofiji in hkrati naznanilo, da sta o. Felicijana naprosili za pridigo predmestja. Da bi se ognil neljubi zameri, je samostan privolil v to, ker je imel naproseni že več dobrih in vzpodbudnih govorov.

Malo pozneje — dne 8. junija 1819 — je dobil Bedenčič iz škofije ukaz, podpisan po generalnem vikarju, naj povzame iz župnih zapiskov ali, ako ti molče, iz ustnega izročila vse, kar se tiče pobožnosti na Šmarni gori; poroča naj tudi, ali se je vršila neprenehoma, kdaj in zakaj se je opustila? Bedenčič se je odzval temu

¹ Dr. Josip Gruden, Janzenizem v našem kulturnem življenju — odtisk iz Časa X. 1916, 11.

² Profesorji bogoslovja, vsi bolj ali manj prepojeni z janzenistiškim duhom (dr. Josip Gruden, l. c.), so bili tedaj: Matej Ravnkar za dogmatiko, Jos. Dagarin za moralko, Urban Jerin za novi zakon in splošno vzgojeslovje, dr. Jakob Zupan za stari zakon, Jurij Zupan za pastirstvo. — Šmarnogorski pridigar o. Felicijan Rant je tedaj še študiral. V ljubljanskih šematizmih (Local und Personal-Stand der Diöces von Laibach) za leto 1815., 1817. in 1819., ki so mi bili na razpolago, sem našel o. Felicijana Ranta uvrščenega med učenci se (Studierende); v šematizmu za leto 1813. ni Ranta. Posvečen je bil leta 1812.; takrat se je tudi zavezal s slovesno obljubo. Doba 1812—1819 je za navadne bogoslovne nauke predolga, dasi so tedaj redovnike zgodaj posvečevali, nekaterega že v 2. letniku bogoslovja, ako je bil zadosti star. Uganko je razluščila beležka v listinah tukajšnjega frančiškanskega samostana, da se je o. Felicijan pripravljaj na lektorat in študiral dogmatiko in zgodovino; a lektor ni postal, nego kapelan leta 1819.

ukazu z obširnimi, 6 polpolnih in eno celopolno stran obsegajočim poročilom dne 23. jun. 1819.¹ Skoro iz vsake vrstice tega odgovora, iz katerega so posnete gorenje zgodovinske črtice, odseva župnikova nenaklonjenost do izvenrednih pobožnosti, zlasti do romanja. Bedenčič dvomi, da bi se bili Šentpeterčani leta 1774, zaobljubili iznova na Šmarno goro, ko je Bog prav tedaj pokazal z groznim požarom, da šmarnogorsko romanje — in celo dvakratno na leto — ni nobeno obrambno sredstvo zoper ogenj. Izvršujoč ces. naredbe z dne 30. jul. 1783, 21. marca 1784 in 9. jun. 1789 je župljane v dopoldanskem in popoldanskem verskem pouku odvrčal od romanja; toda tisti, ki niso marali spoznati način, kako Bog deli milosti, so hote uveljaviti svojo pobožnost ogrnili običajno prošnjo procesijo binkoštnega torka s plaščem obljube, da bi jo zavarovali zoper neprestane napade veroučiteljev (t. j. njega samega — Bedenčiča) in c. kr. ukazov. In denimo, da bi se bili predmeščani zavezali z obljubo o požaru leta 1774., kar bi se pa moralo dokazati — modruje Bedenčič dalje —, bi to nikakor ne moglo ugajati Bogu, ker bi razodevalo neosnovano zupanje v šmarnogorsko službo božjo, ovajalo neresnične misli o Bogu in njegovi premilostivi Materi, nasprotovale ukaznemu redu in pokorščini, dolžni dež. vladarju in lastnemu duhovnemu pastirju, in bi merilo edinole na to, da se obvaruje njihova imovina ognja. Ako navadni verniki ne smejo ravnati zoper spoznano resnico, kako naj se opraviči dušni pastir, ki bi se dal premotiti in bi izvrševaje take nedopustne navade s svojim zgledom pačil evangelij in državne zakone in bi tako v svojih župljanih vzbujal sum, češ, da mora istiniti bogohvalnik biti sovražnik državnih postav. Potem navaja Bedenčič to, kar se je govorilo zadnji binkoštni terek na šmarnogorski leci; o tamošnjem pridigarju — ime mu je zamolčal — pravi, da zasluži zaradi svojega v verskem in političnem oziru nespametnega vedenja pomilovanje; tukajšnje župljane je zbežal; bode li mogel v svojem bodočem poklicu uspešno delovati? Naj bi resno pomislil, kako zelo škoduje resnici s takimi pobožnimi slepili, kadar se razkrijejo; takim pridigam so naravne posledice, da začno ljudje naposled dvomiti o vsem in da povsod slutijo prevaro. Njemu samemu — Bedenčiču — so se podtikali neblagi nameni in glas o tem se je razširil po tej in po sosednjih župah, kar ga peče; zato kliče s psalmistom: Quem tu percussisti persecuti sunt, et super dolorem vulnerum meorum addiderunt. — Odgovoru na vprašanje, kaj pripovedujejo stari župljani o procesiji na Šmarno goro, se je Bedenčič izognil; ker so ljudje vedeli, da mu ni pogodu romanje, so se v občevanju z njim ogibali tega predmeta; nikakor se ne more domisliti, da bi se bila kdaj vpricho njega izgovorila v zvezi z imenovano pobožnostjo beseda: obljuba. Naj si je ta stvar kakršnako, on si je svest dolžnosti, ki sta mu jo izročili država in cerkev,² veleči, da mu je napredovati v spoznanju božjem in v razglabanju sprejetih obveznosti; po dognanih načelih se je ravnal ne oziraje se ni na meso ni na kri. Kakor je bilo mišljenje pred leti, tako je domalega še sedaj; tisti župljani, ki so trdovratno vdani zmotam in hočejo v cerkvi božji

vladati, ne pa poslušni biti, tišče na Šmarno goro, drugi, pokorni vodstvu svojih dušnih pastirjev (t. j. Bedenčiča), molijo dobrotnega in neizmerne Boga v duhu in v resnici. Temelj zveličanja je ljubezen, a ljubezen se ne ohrani med ljudmi brez edinosti. Apostolskemu učitelstvu je edina naloga, da po križanem mirotvorcu podere pregrajo med obema slojema¹ in da iz obeh stvori eno. Po teh načelih se je ravnal, tako se zagovarja Bedenčič, ko je pred petimi leti ustavil procesijo na Šmarno goro. Namesto nje je uvel v župni cerkvi pobožnost, katere se udeležuje vsako leto velik del župljanov; drugi, misleči, da je bolje tako, romajo ob istem času na Šmarno goro. Bedenčič se čudi, kako bi se mogel kdo znašati nad tako izpremembo, saj se na ta način (namreč z udeležbo službe božje v domači cerkvi) pomnožuje in uedinjuje pobožnost, polajšuje se navzočnost starim in bolehnim, nosečim in doječim materam in se odvrčuje od romanja mladina, ki so ji božja pota večkrat kvarna. Po petletni utrudljivi borbi se čuti sedaj rešenega tega boja in pričakuje od škofijstva končne sodbe, ali je zadostil svoji pastirski dolžnosti — tako je sklenil Bedenčič svoje poročilo.

Sodba je bila storjena dne 2. julija 1819; zadela je frančiškanski samostan in šentpetersko župnišče. Škofijstvo je očitalo gvardijanu, ker je dovolil še učečemu se mašniku priložnostno pridigo, ki zahteva zelo natančno obravnavo, češ, da se o takih prilikah ne smejo delati poizkusne vaje; gvardijanu bi se bila morala poprej predložiti pridiga v pregled; propovednik je zabredel v kaznivo napako, ko je naslanjaje se na nedokazano obljubo odločno zahteval njeno izvršitev in proslavljal izvrševalce; taká zloraba moti ljudem vest, povzroča razdor in stranke v občini in utegne omajati v slabotnih dušah celo vero; napačno je ravnal nastopivši za pričo, da se je zatrl ogenj dne 18. maja na priprošnje preblazene Device zato, ker se opravlja vsako leto pobožnost na Šmarni gori. Škofijstvo naglašá, da se smejo na prižnici oznanjevati edinole dognane verske resnice; na leco ne spada, kar ni gotova istina; pridigar skruni sv. kraj in vzbuja dvome, ako meša med resnične nauke tudi dozdevke in jih navaja z isto gotovostjo, s kakršno govori o nedvomnih resnicah. Gvardijan naj pouči v tem zmislu o Felicijana, ki naj se varuje teh napak v prihodnje in naj previdno izdeluje govore; dokler ne dovrši naukov in ne prejme jurisdikcije, naj se mu ne dovoli pridigovati, ako ni poprej predložil gvardijanu spisane propovedi v oceno.

Bedenčiču je naštelo škofijstvo po vrsti njegove zmote: Po njegovih mislih bi se ne smela podvojiti molitev, ako bi nas Bog navzlic dosedanji molitvi tepel z nesrečami; kdor bi molil zato, da se obvaruje imovina ognja, bi ne ravnal prav; obisk šmarnogorske cerkve naj bi bil sam na sebi zoprni prijatelju vere; edina naloga apostolskim veroučiteljem naj bi bila odstranitev pretina med dvema slojema — trditev, ki jo more le prenapeta domišljija obračati na sedanji slučaj. V čašo, polno graje, je kanila naposled kaplja pohvale. Škofijstvo je s tople besedo priznalo župnikovo gorečnost za

¹ Jako obledel in težko čitljiv prvopis te prezanimive listine se nahaja v šentpeterskem arhivu (zv. I. 4. 6), izvirkni v škofijskem (I. c.).

² Značilno je, da je postavil državo na prvo mesto.

¹ Bedenčiču rabi izraz: zwischen zwey Völkern, med dvema ljudstvom; najbrž ima v mislih tu na eni strani prosvetljene jožefince, na drugi pa pristaše starih predjožefinskih izročil. Primeri o tem Čopovo poročilo o tedanjih strankah v Zborniku Slov. Matice I, 148.

zveličanje duš; glede na njegovo pravo načelo, da je ljubezen temelj zveličanju, je pripomnilo, naj išče edinosti v bistvenih rečeh in naj ne zahteva, da bi se v nebistvenih vsi ljudje pokorili njegovim nazorom; svojstvo, da bi kdo v vsem sam gospodaroval, ne razodeva niti ljubezni, niti ne poraja edinosti.

Obema odlokoma je vdelo škofijstvo skoro enako glaseči se ukaz radi bodočega šmarnogorskega romanja. Da se pride v okom napačnemu zametovanju, onečaščujočemu vero, in pretiranim priporočilom te pobožnosti, naj izostane v prihodnje binškošni terek na Šmarni gori pridiga, ki je itak nasprotna bogoslužnemu redu, ker so propovedi dopustne samo o zapovedanih praznikih. Šentpeterčanom, hotečim opraviti binškošni terek pobožnost na Šmarni gori, škofijstvo ne bo nikdar branilo romanja tjakaj; tudi ne bo prepovedovalo najemati župno duhovščino ali, ako bi ta ne mogla ali ne hotela iti, druge svetne ali redovne mašnike za eno ali več sv. maš; ne bo jih oviralo prositi Boga po presv. Bogorodici za odvrnitev požarnih nesreč. —

Iz dogodkov, ki so razburjali šentpetersko župo in njeno okolico izza Bedenčičevega nastopa leta 1814. do leta 1819., je vzklila **Prešernova pesem »Šmarna gora«**. Njeno jedro, nahajajoče se v 3., 4. in 5. kitici, je satira zoper duhovščino, ki je odvrčala ljudi od božje poti. Kdo je bila ta duhovščina? Gorenje vrstice kažejo, da nihče drugi kakor šentpeterski župnik Ivan Bedenčič in njegov pristaša kapelan Ivan Traven. Pesnik jima je položil na jezik 4. kitico:

Mi v duhovskem oblačili
Smò sejali seme zmot.

Škofijstvo je obema očitalo njune z m o t e (Travnu dne 1. junija 1815, Bedenčiču dne 2. julija 1819) in ju karalo zaradi njih. Pesnik navaja samo eno zmoto: odvrčanje ljudi od romanja.

Slepci smo ljudem branili
Sèm na sveto božjo pot.

Slepce m prišteva Prešeren prosvetljena duhovnika, oznanjujoča po vzorcu janzenistov »očiščene verske in npravne nazore«.

Romarjev za nami truma,
Ki je ni mogoče štet',
Kristijani so brez uma,
Ki so hòt'li nam verjet'.

Inačica »Šmarne gore« (Lj. Zvon 1908, 377 in 378) ima namesto: Kristijani — M n o ž i c a je to brez uma — tista množica (»velik del župljanov«), o kateri je pisal Bedenčič, da je po njegovem navodilu ostala v domači cerkvi tedaj, ko je šla procesija na Šmarno goro. V tej »množici« njegovih privržencev so bili meščanski (»ž i d a«) in kmetiški (»h o d n i k«) ljudje.

A ne samo središče pesmi živo spominja šentpeterskih homatij, tudi njen začetek je tak, da smo presenečeni in se nam zdí, da bi bil utegnil biti Prešeren sam — tedaj šestošolec¹ — binškošni terek leta 1819.

¹ Dr. E. L. Iz Prešernovih šolskih let. Dom in Svet 1902, 317.

med poslušalci¹ frančiškana o. Felicijana Ranta, ki je blagrov al navzočne šmarnogorske romarje (Bedenčič je poročal o tem dne 23. junija 1819 v škofijo: »daß er — Prediger — die hiesigen Wahlfahrter glücklich nannte«) in grmel z lece gorje² (Bedenčič: »mit Wehe bedrohet«) tistim, ki zametujejo božjo pot. Prešeren je skoro pobesedno povzel pridigarja:

Vi, ki hodite na sveto
Šmarno goro, **blagor vàm!**
Hvalit mater v nebo vzeto;
Al **gorjè** odlašavcam.

Oba — pridigar in pesnik — označujeta zanemarjanje božjih potov kot grešno dejanje. Prvi ga je štel za »v e l i k g r e h«³, dočim je sodil Prešeren mileje: njemu je bilo to le majhen greh, kaznovan v vicah.

Da korenini Prešernova »Šmarna gora« v pravkar opisanih dogodkih, spričuje naposled omemba procesije »f a r n e« v predzadnji kitici.

Važna opora tej domnevi je dejstvo, da je Prešeren tisti čas kot dijak nižjih šol bival pri neki Lizi na Poljanah, torej pod šentpeterskim zvonom (T. Zupan, Iz Preširnovega življenja, Ljublj. Zvon 1881, 273). Pesnik je bil torej sam priča razburljivih prizorov, ko so se nekateri — med njimi najbrž tudi gosposinja Liza — vneto potegovali za izdavnna običajno romanje, drugi pa pritrjevali župniku. Ako je gibanje pljuskało preko župnih mej, kakor stoji v Bedenčičevem poročilu, je bilo tem živahneje v župi sami. Rabili so se semtertja ostri izrazi. Iz rok v roke pa je jel krožiti listek in na njem »R o m a r l k a P e f e m od Svete Šmarnè gore«. Kakor pozneje »Nebeska procesija« je našla tudi ta Prešernova pesem mnogo prepisovalcev, a še več bralcev; en prepis starejše redakcije se je ohranil v zapuščini pokojnega trebanjskega dekana Jožefa Rozmana (L. Pintar, Satura. Lj. Zvon 1908, 377).

Domnevanje, da bi bil Prešernov prijatelj vodiški župnik Jernej Arko nasprotnik božjih potov in da je bila nanj naperjena pesem »Šmarna gora«, je ovrgel L. Pintar (l. c.) dokazavši, da je Arko pač odklanjal razuzdano zlorabo božjih potov, ni pa zametoval romanja sploh. Kako vnet je bil Arko za Šmarno goro, vodiško podružnico, oznanjuje še dandanašnji obširna L a n g u s o v a s l i k a na presno v kupoli odnotne cerkve, žal, vsled zamokov nekoliko pokvarjena — koga predstavlja? med drugim romarje v tedanji narodni noši in poleg njih Arka, ki je sliko naročil.⁴ Na to krasno skupino se

¹ Ako ni bil Prešeren sam navzoč pri pridigi na Šmarni gori, ga je obvestil o njej kak znanec, ki se je udeležil šmarnogorskega romanja.

² Čez deset let je zopet klical o. Felicijan tretji terek v postu s frančiškanske prižnice v Ljubljani »gorje« (po Luk. X. 13.): O savoljo tega, gorje tebi, Iblanlko melto! gorje tebi Krajnlka deshela! ko bi le bilo to godilo na turlhkim, po nejeverlkih meltih, kar le je per val godilo, per val pridigovalo, ino uzhilo, bi bili she sdavnej turki ino neverniki delali ojftro, refnizhno pokoro (Sedem poftnih pridig, str. 38). — Tudi v njegovih poznejših govorih se večkrat ponavlja pretilnica »gorje«.

³ V Bedenčičevem nemškem dopisu škofijstvu stoji slovenski izraz »Velik greh«.

⁴ Zanimivo vest o tej sliki mi je priobčil g. o. Kalist Medič, pišoč: »Tisti pater zraven vodiškega župnika v

ozri in nato preberi še toplo pisani Arkov spis »Božje pota«, kateri naravnost zavrača nje, »ki so z Janseniškim duhom okuženi« (Pogačarjev Slovenski cerkveni časopis, dne 26. avg. 1848, 67, 68), in njegov toplo pisani članek »Šmarna gora« (ib. dne 2. sept. 1848, 76, 77), pa moraš pritrrditi, da vodiški župnik ni bil med slepci, ki so sejali seme zmot in ljudem branili na sveto božjo pot. Pintar je hkrati ugotovil, da je Prešernova »Šmarna gora« rahla satira zoper rigorizem janzenistov (l. c.). —

V dopolnilo črtici o šentpeterskem »kulturnem boju« naj dostavim kratke življenjepise glavnih udeležencev: Ivana Bedenčiča, Ivana Travn¹ in o. Felicijana Ranta.

Ivan Bedenčič (Johann Bedentschitsch) se je rodil dne 22. dec. 1777 v Zgornji Šiški št. 46 v šentvidski župi nad Ljubljano gostačema Luki in Mariji roj. Bezjakovi.² Mašništvo je prejel dne 8. sept. 1801. Potem je kapelanoval dve leti v Kranju in pet let v Cerknici; prav toliko let je bil nato župni vikar v Logatcu, odkoder je prišel k Sv. Petru. Dne 4. jan. 1814 je bil tjakaj imenovan in dne 12. jan. i. l. kanonično umeščen; 14 dni pozneje je nastopil šentpetersko župniško službo, ki mu je prinesla mnogo bridkih ur. Preobložen z dušno-pastirskim delom je moral skoro 5 let nadomestovati vojaškega duhovnika. Namesto štirih kapelanov, kolikor bi jih moralo vedno biti pri Sv. Petru, sta mu stala na strani večinoma samo po dva. Kot zemljiški gosposki mu je bilo urejevati zemljiške zadeve podložnikov in razsojati njihove prepire. Oči so mu pešale. Šmarnogorski poraz ga je hudo pekel. Večkrat se je kopal stran; med letom 1822. in 1825. je hotel trikrat odstopiti. Dne 22. marca 1825 je pisal v škofijo, da ga že dolgo teži misel, češ, da je na poti blaginji šentpeterske župe; morda bo naslednik srečnejši; ko polaga v škofove roke župni urad, ki ga je upravljal izza leta 1814. v raznovrstnem trpljenju in v velikih poniževanjih, prosi, da mu odkážejo v škofiji katero izmed najnižjih služb, kjer bi v hiši Gospodovi, v cerkvi božji mirno živel; naposled omenja, da se je moral ves čas svojega tukajšnjega bivanja bojevati za resnico in blaginjo z največjimi zaprekami, zato misli, da sme zahtevati mirnejše življenje, posvečeno molitvi in pouku (škof. arhiv l. c.). Da bi se znebil Sv. Petra, je prosil v jeseni leta 1828. za neznatno lokalijo Ajdovec. Škofijstvo, ki je imenovalo Bedenčiča

koretlju je o. Felicijan Rant. Vsaj tako so mi pravili. Če le cerkev ni bila slikana po letu 1842., je to kar gotovo. — Slike v veliki kupoli je izvršil Langus leta 1846./47. (V. Steska, Matej Langus v Domu in Svetu 1904, 462).

¹ Bedenčiča in Travn omenja dr. Josip Gruden (l. c.) med glavnimi zastopniki janzenizma v naši domovini.

² Marn (Jezičnik XXIII, 38) je povzel po škofijskih šematizmih rojstveni dan Bedenčičev: 21. dec.; šentvidska krstna matica ima: Die 22. eiusdem (dec. 1777) hora meridiana 12. natus et hac die baptizatus est Joannes Lucae Bedenziz incolae et Mariae natae Beschiakin conj. filius legit. levantibus de sacra fonte patrinis Laurentio Sellan et Ursula Sellanin rusticis adstante Agnete Wegarthin per eundem qui supra (D. Joannes Suetlin coop.) obst. Agnes Wergarthin. Ex Super Schiska 46. — S številko 46, je bila opremljena tedaj »Žerjavova kajža«, kakor je razvidno iz šentvidskega statusa animarum. Potem je Bedenčičeva rojstvena koča izginila s površja; sedaj stoji na njenem selišču menda hiša pri Martinčkovem Tonetu (poročilo g. dekana Val. Zabreta).

dve leti poprej za izpraševalnega komisarja na gimnaziji in v modroslovju, ni moglo uvaževati take prošnje, previsoko je cenilo njegove zmožnosti in zasluge. Bedenčič je bil poseben prijatelj šolstvu. Izza ustanovitve leta 1787. je tičala šentpeterska trivijalka v zatohlih in temnih pritličnih prostorih na vzhodni strani ondotnega kuratišča. Ne da bi bil količkaj obremenil sosesk in gosposčin, je zgradil Bedenčič s prihranki tekočih cerkvenih dohodkov leta 1829. med župniščem in med cerkvi prostorno enonadstropno hišo,^{*)} kjer je našla poleg stanovanja za orglavca in cerkvenca zavetje šola. S tem poslopjem si je postavil Bedenčič lep spomenik pri Sv. Petru. Po 22 letnem napornem delovanju se mu je posrečila naposled zaželena rešitev. Dne 10. junija 1836 je bil umeščen kot mestni župnik in dekan v Kamniku (Ljubljanski mestni arhiv, zv. 38); postal je dekanjski šolski nadzornik in častni konzistorijski svetnik. Tamkaj je umrl dne 1. aprila 1843. — Bedenčič je bil delaven tudi s peresom. Službujoč pri Sv. Petru je izdal tri nabožne knjige. Leta 1825. je oskrbel peti natisk »Thomasha Kempensarja« in naslednjega leta 4. natisk Klementinijevega »Svetiga krishoviga pota«, natisnjenega »per Joshefu Sassenberg«. Na teh dveh izdajah se ni podpisal, pač pa na svoji nemški knjigi: Götliche Anstalten zur Beseligung der Menschen durch Jesum. Verfaßt von Johann Bedentschitsch, Pfarrer bey St. Peter in Laibach. Mit Genehmigung des Hochwürdigsten Fürstbischöflichen Laibacher Ordinariats. Laibach 1828, gedruckt bey Leopold Eger, Gubernial-Buchdrucker 8°, 244. To delo svedoči, da je bil njegov pisatelj izvrstno podkovan v sv. pismu. Kakor Klementinijev je tudi Bedenčičev križev pot konec pravkar navedene knjige janzenistiški. Take postaje križevega pota je omislil Bedenčič šentpeterski cerkvi; naslikal jih je učitelj risanja Dorfmeister,² blagoslovil je križev pot župnik sam.

Štiri leta mlajši od Bedenčiča je bil **Ivan Traven** (Janes Traven, Traun), Jugov iz Doba, rojen na sveti dan leta 1781. Šolal se je v Ljubljani; bil je vseskozi prvi premijant, leta 1804. tudi iz francoščine. Mašnik je postal dne 14. marca 1813. Prva služba mu je bila kapelanska pri Sv. Petru, odkoder se je dne 29. okt. 1818 pomeknil za vikarja v ljubljansko stolnico. Potem je župnikoval v Poljanah nad Škofjo Loko (1821—1834). Naposled je bil župnik, dekan, šolski nadzornik in častni konzistorijski svetnik v Ribnici, kjer je preminil dne 19. sept. 1847. Kmetijske in rokodelske Novice (1847, 152) so prinesle dne 22. sept. »žalostno oznako: Ravno za Trebniškiga tehanta izvoljeni častitljivi gosp. Janez Traun so po kratki bolezni v Ribnici umerli. Za inštaliranje določeni dan je bil dan njih pogreba. — Traven je bil skladatelj in pisatelj. Zložil je precej napevov, ki se morajo šteti za najboljše pred Riharjem; peli so jih v stolnici in nekaj tudi po deželi. Rihar je nekatere Travnove napeve, opiljene, sprejel v prvi zvezek svoje zbirke (Gregor Rihar, Drobtinice XXII, 99). Traven je priredil tretjerednikom sv. Frančiška knjižico: Regelza ali kratko podvuzhenje S. Pokore sa Brate ino Sestre tretiga reda S. Franzishka. Is lalshkiga ino nemshkiga v' krajnsko pre-stauleno, s' molitvami, ktere imajo Bratje ino Seltre

¹ Simonič, Slov. bibliografija 528, 208.

² Šentpeterska rokopisna kronika.

*) rojstveno hišo pivca tak vrtlic.

ulaki dan opraviti. V Karlovzu natifnena per J. Nep. Prettner'ju. 1828. 8°. 38 + (II) str. Ravnotam je izšel ponatisk leta 1844. Leta 1828. je izdal Traven: Opominjevanje k' pokori v' svetim letu 1826, to je: Pridige od odpultikov, od pokore in nekterih drugih refniz, ktere grefhnika k' pravi pokori budé. Jih je pridigoval Janes Traven, fajmolhter v' Poljanah nad Loko. Natifnil Joshef Blasnik. 8°. 389 + (II) str. Marn (Jezničnik XXII, 59) je označil te govore kot preostre v duhu tedanje dobe. Traven se je marljivo bavil s spisi sv. cerkvenih očetov; sad tega proučevanja je objavil v treh latinskih knjigah: *Sensa sanctorum Ecclesiae Doctorum ac Patrum circa usum matrimonii*. Viennae, 1832. Typis J. P. Sollinger. 8°. X + 238 str. — *Supplementum ad Sensa sanctorum Ecclesiae Doctorum ac Patrum circa usum matrimonii*. Viennae, 1835. 8°. IV + 74 str. — *Regimen animarum ad mentem ss. Patrum sive Tractatus Patristicus de summo officii pastoralis momento, perniciosissimique in illud peccati sequelis*. Labaci, 1848. 8°. 354 str. (Marn l. c.)

Obema pravkar opisanima duhovnima veljakoma je bil dostojen bojni deležnik o. Felicijan Rant¹, rojen dne 2. dec. 1790 v Srednjem Bitnju št. 13 v šmartinski župi pred Kranjem. Krstno ime mu je bilo Francišek Ksaver. Stopivši v frančiškanski red je postal mašnik dne 26. dec. 1812. Namesto učiteljstvu, kateremu so ga bili predstojniki izprva namenili, se je po dovršenih naukih posvetil dušnemu pastirstvu. Izza jeseni 1819 je kapelanoval v frančiškanski župi Marijinega oznanjenja pred mostom v Ljubljani do leta 1829., ko je bil prav tam povišan za župnika in gvardijana. V dobi 1835 do 1838 je bil hkrati definitor. Ko je bil leta 1840. odložil župniško breme, je nadomestoval nekaj časa provincijala (vicarius provincialis). S potovanja na Špansko, kamor je bil poslan v redovnih zadevah, je prinesel poligloto biblijo. Tisto leto pred smrtjo je dosegel dostojanstvo varuha pokrajine (custos provinciae). Umrl je dne 3. apr. 1842, malo nad 51 let star, prebivši 30 let po slovesni obljubi v samostanu. Spomin na slovečega govornika o. Felicijana Ranta je skoro popolnoma ugasnil; le zlatomašnik g. o. Kalist Medič še ni zabil, kar mu je pripovedoval o njem pred polstoletjem vrtnar br. Paskal Komatar, ki je bil sprejet v ljubljanski samostan še za življenja o. Felicijana. G. o. Kalist poroča: »O. Felicijan Rant je bil baje moder mož in močno priljubljen. Slovel je ko dober pridigar, toda ne tako, kakor njegov prednik o. Paskal Skerbinc. O. Felicijan je bil slabega zdravja in je večkrat poležkoval. Še v mojem času je bil iz neke sobe v župnišču napeljan zvonec v drugo nadstropje k nekemu fratru, da ga je poklical, kadar je bilo treba. Pridige je študiral na precej dolgem podu pod cerkveno streho, najbrže zato, da ga nihče ni motil — znamenje, da se je za govore skrbno pripravljaj. Ljudje so o. Felicijana Ranta v sedemdesetih letih še pogostoma imenovali.« Leta 1829. je imel o torkih v postu in na veliki petek v ljubljanski frančiškanski cerkvi postne govore, natisnjene pozneje

¹ V šmartinski krstni knjigi stoji: R a n d; starši so mu bili: Luka Rand in Marija roj. Verhounik; krstil ga je kapelan Fran Juliani (poročilo g. župnika Alojzija Šarca), poznejši kurat pri Sv. Joštu. Znano je, da je napravil Prešeren Julianiju napis na grobni spomenik.

pod naslovom: *Sedem poftnih pridig od lhtirih pollednih rezhi, katire je pridigoval P. Felizian Rant, Guardian in Fajmolhter v' Ljubljani per materi boshji pred moftam, v' letu 1829*. V' natif teh bukev lo gnadlivi Firht Golpod Anton Alojs, Ljubljanlki fhkof 26. listoviga gnoja 1833 dovolili. V Ljubljani, 1834. Natifnil Joshef Blasnik. Na prodaj per Adam Henriku Hónu, bukvovesu in kupzhevavzu s' popirjam na ftarim tergu Nro. 157. 8°. 95 + (I).¹ V teh propovedih je vihtel o. Felicijan junaško govorniški meč, a hkrati celil rane z' oljem verske tolažbe. Njegove pridige razodevajo nenavadno govorniško nadarjenost in spretnost (dr. Ant. Medved, Zgodovina slov. cerkvenega govorništva, Voditelj 1907, 69). Sedem let po Rantovi smrti je izdal Eduard Hohn omenjene postne pridige v 2. natisku.² — Pet pisem »ranjcega prečastitega P. Felicijana Ranta« je objavil Jeran v Zgodnji Danici l. 1864. in 1865. pod zaglavjem »Rožice, ki je vsaka cekina vredna«, s pripombo: Iz prijateljske roke smo dobili nekaj prav lepih pisem tega verlega frančiškana, provincijala itd., kateri je zavolj živih in krepih pridig, ljudoljubnega obnašanja in pobožnega življenja še zmiraj v blagem spominu v Ljubljani. Prepričani smo, da bomo z njimi mnogim vstregli, zlasti ker so tako mično in podučljivo pisane in ravno času primerne. Tudi je za tisti čas kaj dobra slovenščina v njih (Zg. D. 1864, 281). Listi, namenjeni nekemu Francetu,³ imajo pobožno vsebino in so polni lepih naukov mlademu prijatelju; tri mu je poslal o. Felicijan leta 1833., po enega leta 1836. in 1838. Iz dveh pisem sem posnel, da je njegovo življenje leta 1833. viselo na niti in da ga je mučila huda bolezen v začetku meseca decembra leta 1836.

¹ »Illyrisches Blatt« št. 10 je prinesel dne 8. marca 1834 priložen listič, na katerem je priporočal založnik Adam Henrik Hohn poleg Andriolijevega »Raslaganja nekaterih zer-kvenih navad« pravkar iz tiskarne dospelo knjigo Rantovo: »Sedem poftnih pridig«, ki stane vezana 15 krajcarjev konv. veljave; navedena je tudi »izbrana« vsebina propovedi. — Ko je podpisani pred kakimi 25 leti iztikal po Trnovem in po Krakovem za starimi slovenskimi knjigami, mu je prišel v last dobro ohranjen izvod Rantovih postnih pridig, noseč na prednaslovni strani podpis frančiškanskega zakristana br. Davida iz leta 1835. in pod njim nemško spominsko beležko, pričajočo, kako globoko je bil vkoreninjen spomin na o. Felicijana med njegovimi častilci celo zunaj frančiškanske župe. Beležki je naslednja vsebina: Nepozabni o. Felicijan Rant, gvardijan in župnik v Ljubljani, je umrl dne 12. aprila (recte 3./IV.) 1842; pokoj njegovemu pepelu; večna luč naj mu sveti in prosí naj zame trpečega Fr. Tertnika; dne 28. dec. 1853.

² Ne spominjam se, da bi bila doživela dotlej katera slovenska pridizna zbirka 2. natisk. Založnik Eduard Hohn je naznanil v 39. »Dokladnem listu« k 43. številki Novic leta 1849. drugo izdajo »zlo branih postnih pridig kot pridigar povsod slovečiga rajniga P. Felicijana« in je utemeljil potrebo zopetnega natiska z izjavo: »Mnogo popraševanje po njih me je spodbodlo, jih še enkrat natisniti dati, in to popraševanje po njih je ravno priča, da imajo pridige veliko ceno.«

³ Morda prav Francetu Trtniku (gl. predzadnjo opombo pod črto); Jeran je bil tedaj kapelan v Trnovem in znan s Trtnikovo (Razorčevo) rodbino; tamkaj je utegnila biti tista »prijateljska roka«, ki mu je izročila pisma o. Felicijana v porabo.